

ТКАЧЕНКО

Володимир Валентинович
k_605@ukr.net

УДК 338.4

СУЧАСНИЙ СТАН ВИРОБНИЦТВА
ОСНОВНИХ ВИДІВ ПРОДУКЦІЇ В
УКРАЇНІ

БОГДАН

Святослав Володимирович

THE CURRENT STATE OF MAIN
PRODUCTION IN UKRAINE

к.е.н., доцент, НУДПСУ

студент, НУДПСУ

У статті розглянуто сучасний стан виробництва продукції основних галузей економіки України. Досліджено основні причини зниження виробництва таких видів продукції, як вугілля, чавун, сталь. Проаналізовано стан та проблеми українського транспортного машинобудування та окремих видів сільськогосподарської продукції.

В статье рассмотрено современное состояние основных отраслей экономики Украины. Исследованы основные причины снижения производства таких видов продукции, как уголь, чугун, сталь. Проанализировано состояние и основные проблемы украинского транспортного машиностроения и отдельных видов сельскохозяйственной продукции.

The article reviews the current state of production of basic industries Ukraine. The main reasons for decreased production of products such as coal, iron, steel. The current state and the problems of the Ukrainian transport engineering and certain agricultural products.

Ключові слова: промисловість, виробництво, продукція

Ключевые слова: промышленность, производство, продукция

Keywords: industry, production, products

ВСТУП

На сьогодні в Україні виникла складна економічна ситуація. Так, повальна приватизація стратегічних вітчизняних підприємств, погіршення зовнішніх умов торгівлі, зростання цін на енергоносії, погіршення показників зовнішньоекономічної діяльності суттєво вплинули на стан сучасної промисловості, в тому числі зумовили появу ряду проблем як технологічного і технічного, так і соціального характеру. У зв'язку з цим, проблеми забезпечення сталого розвитку української економіки залишаються актуальними.

Вивченню зазначених проблем присвятили свої розробки вітчизняні науковці, серед яких потрібно виділити роботи О. Амоші, В. Гейця, І. Луніної, В. Борейка, А. Чухна, В. Л. Мазура, М.В. Тимошенка.

МЕТА РОБОТИ

Проаналізувати сучасний стан виробництва основних галузей економіки України. Розглянути тенденції та основні проблеми національної економіки.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці вітчизняних учених та економістів, матеріали періодичних видань, ресурси Internet.

При проведенні дослідження використано такі методи: порівняння, аналіз, синтез та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Високий рівень ефективності виробництва, яке безпосередньо залежить від ефективності діяльності

окремих підприємств, є запорукою сталого економічного зростання будь-якої країни. При цьому продукція, що виробляється різними галузями економіки, є джерелом задоволення як особистих потреб громадян, так і економіки в цілому.

Промисловість – одна з найбільших сфер суспільного виробництва, яка визначає рівень соціально-економічного розвитку країни, спеціалізацію її економіки й обґрунтований територіальний поділ праці. Сучасні ринкові відносини, які сформувалися під впливом процесів глобалізації та становлення ринкової економіки, вимагають від підприємств постійного розвитку, а від держави – оновлення законодавчої бази, що буде підтримувати та стимулювати діяльність тих чи інших промислових підприємств. Щоб виявити причини, які впливають на обсяги виробленої промислової продукції, потрібно провести детальну статистичну оцінку річних обсягів продукції окремих галузей промисловості, вивчити стан галузі та перспективи її розвитку.

До сьогодні промисловий комплекс України має потужну матеріально-технічну базу. Вартість основних засобів становила 1 749 110 млн грн. (на 2013 р.), це в 6,1 рази більше, ніж вартість основних засобів у 2000 р. У комплексі працювало понад 3,3 млн. працівників (16,4 % зайнятого населення України, 2013 р.) і створювалося близько 21 % ВВП (2013 р.) [16]. У структурі промисловості найвищу питому вагу мали чорна металургія, машинобудування, електроенергетика та харчова промисловості. Розглянемо більш детально ці галузі промисловості.

Вугільна промисловість залишається нині важливою базовою галуззю економіки України, оскільки вугілля є основним вітчизняним енергоносієм.

У Енергетичній стратегії України на період до 2030 року зазначено, що для досягнення стратегічної мети довгострокова політика розвитку вугільної промисловості передбачає три етапи, які поділяються на ближню (2006–2010 рр.), середньострокову (2011–2015 рр.) та дальню (2016–2030 рр.) перспективи. Наскрізними завданнями стратегії визначено:

– комплексне вирішення проблеми розвитку шахтного фонду, який передбачає, насамперед, його відтворення на сучасній техніко-технологічній основі та подальше роздержавлення;

– збільшення обсягів видобутку вугілля;

– реконструкція діючих вугледобувних підприємств з приростом потужності, а також будівництво нових шахт на розвіданих ділянках

вугільних родовищ з досить сприятливими гірничо-геологічними умовами [12].

Незважаючи на це протягом останніх 10 років зазначені завдання не були виконані. Насамперед це пов'язано з неефективністю державних заходів під час проведення стратегічної політики, а у зв'язку з нестабільною економічною ситуацією у 2014 році питання досягнення будь-яких стратегій відійшло на другий план.

Динаміку видобутку вугілля в Україні з 2000 по 2014 роки подано на рис. 1. Як видно з рис. 1, річні темпи приросту обсягів видобутку вугілля знизилися, перейшли у низхідну траєкторію. Середньорічний видобуток вугілля у 2000–2013 рр. перебував на рівні 60,6 млн т. У 2014 році відбулося стрімке падіння видобутку вугілля до 44,7 млн т. (– 30,37%). Це пов'язано з тим, що зі 140 шахт в Україні працюють 45–47, які знаходяться у містах Львів, Павлоград та на Волині. Шахти в зоні бойових дій практично не працюють.

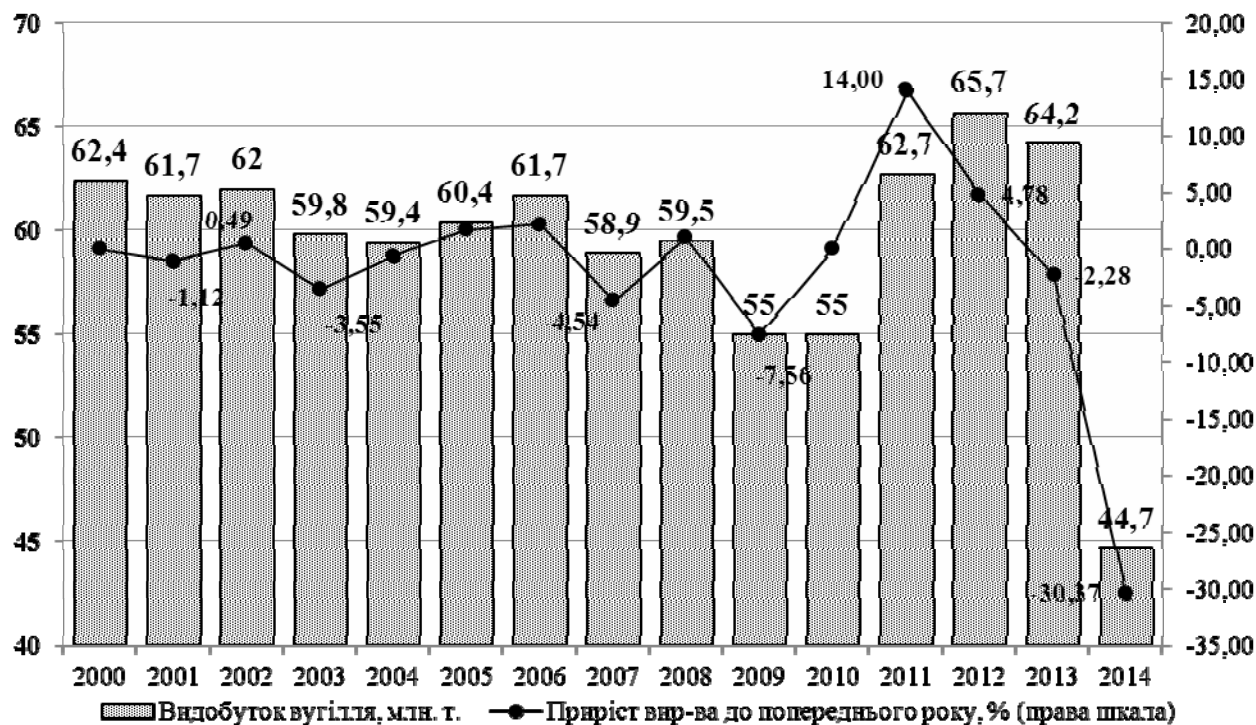

Рис. 1. Видобуток вугілля в Україні за 2000–2014 роки, млн т. [складено за даними Державної служби статистики України [15]]

Подальший розвиток вугільної промисловості України залежить від вирішення двох глобальних завдань – стабілізації економічної системи України та техніко-технологічної модернізації галузі, її реформування (включаючи реструктуризацію) відповідно до ринкових умов господарювання [1].

Серед заходів проекту «Енергетична стратегія України» є заходи, спрямовані на досягнення енергетичної незалежності України від імпорту газу з

Російської Федерації внаслідок збільшення обсягів видобування газу.

Останні 15 років щорічний обсяг видобування газу перебував у межах від 18 до 21 млрд. м³. Україна займала 5 місце в Європі за обсягами видобування газу й мала значні перспективи збільшення цих обсягів [2, с. 44].

Проте у 2014 році видобуток газу в Україні знизився на 7,04 % порівняно з попереднім роком (рис. 2).

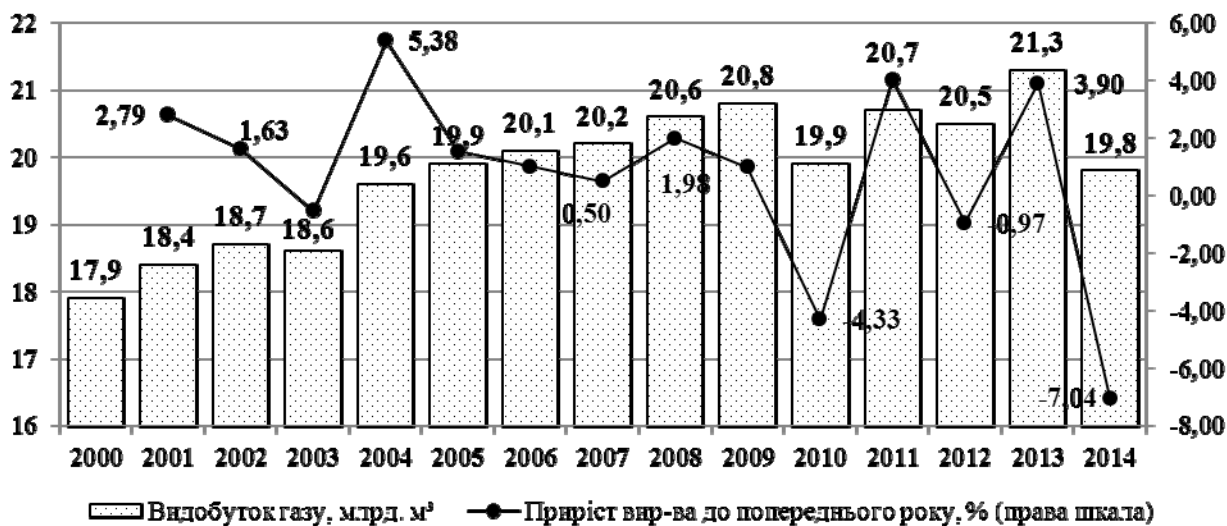

Рис. 2. Видобуток газу в Україні за 2000–2014 роки, млрд. м³ [складено за даними Державної служби статистики України [15]]

Головною причиною такого падіння видобутку газу є законодавчі ініціативи КМУ, які полягають у підвищенні рентних платежів з серпня 2014 року з 28 % до 55 % вартості газу при видобутку газу до 5 км і з 15 % до 28 % при видобутку понад 5 км. Таке різке підвищення податків повністю змінило бізнес-модель видобувних компаній – у терміновому порядку було переглянуто інвестиційні плани. Компанії відмовилися від дорогих проектів у видобутку. Однією з причин зниження видобутку газу також є те, що Україна втратила контроль над великою державною компанією «Чорноморнафтогаз», що працює в Криму, на яку припадало близько 8 % усього видобутку газу [14].

Незважаючи на це у 2013 році видобувні підприємства компанії «Нафтогаз України» розробляли 235 газових, нафтових, газоконденсатних та нафтогазоконденсатних родовищ. Зокрема, ДК «Укргазвидобування» – 135 родовищ, ПАТ «Укрнафта» – 90 родовищ, ПАТ «Державне акціонерне підприємство «Чорноморнафтогаз» – 10 родовищ [11], видобуток нафти (рис. 3) в Україні є мінімальним за останні 14 років і становить 2 млн т на рік. Порівняно з 2013 роком видобуток нафти знизився на 9,09 %. Таке падіння видобутку нафти спостерігалось лише у кризовий період у 2009–2010 роках.

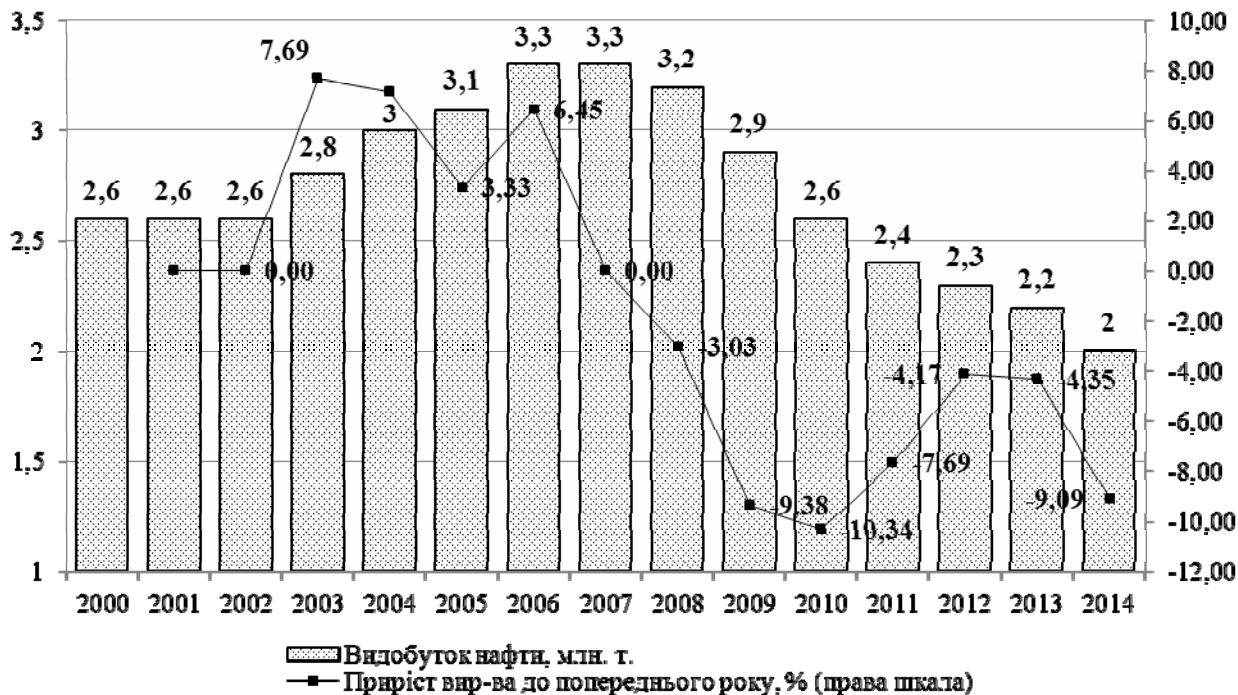

Рис. 3. Видобуток нафти в Україні за 2000–2014 роки, млн. т. [складено за даними Державної служби статистики України [15]]

На сьогодні електроенергетика є базовою галуззю, яка забезпечує потреби країни в електричній енергії. Для України характерним нині є зниження виробництва електроенергії; основна частка у виробництві електроенергії припадає на теплові та атомні електростанції, хоча у 2013 році їх частки виробництва електроенергії становили 49 % та 42,8 % відповідно [7]. У 2014 році зниження виробництва електроенергії відбулося на 6,43 % (до 181,9 кВт·год), що на 12,5 млрд. кВт·год менше порівняно з 2013 роком. На підставі цього можемо стверджувати, що

таке падіння буде продовжуватись і надалі, оскільки пов'язане насамперед з падінням темпів розвитку української економіки. Наприклад, ВВП у 2014 році знизився більше ніж на 15 %; індекс промислової продукції в січні–лютому 2015 році порівняно з відповідним періодом 2014 роком знизився на 21,7 %, а індекс будівельної продукції у січні–лютому 2015 році порівняно з січнем–лютом 2014 роком – на 32 %. Виробництво електроенергії в Україні за 2000–2014 роки зображено на рис. 4.

Рис. 4. Виробництво електроенергії в Україні за 2000–2014 роки, млрд. кВт·год. [складено за даними Державної служби статистики України [15]]

На сьогодні основою національного сектору чорної металургії України є шістнадцять металургійних підприємств, частка яких становить 96 % українського виробництва сталі. Переважний тип підприємств – комбінати і заводи з повним циклом виробництва (виплавка чавуну і сталі, виробництво прокату), які входять до складу

вертикально-інтегрованих структур. За оперативними даними об'єднання металургійних підприємств «Металургпром», у 2014 році скоротилося виробництво сталі в Україні на 16,56 % – до 12,60 млн т порівняно з 2013 роком, а випуск чавуну – до 24,810 млн т (рис. 5).

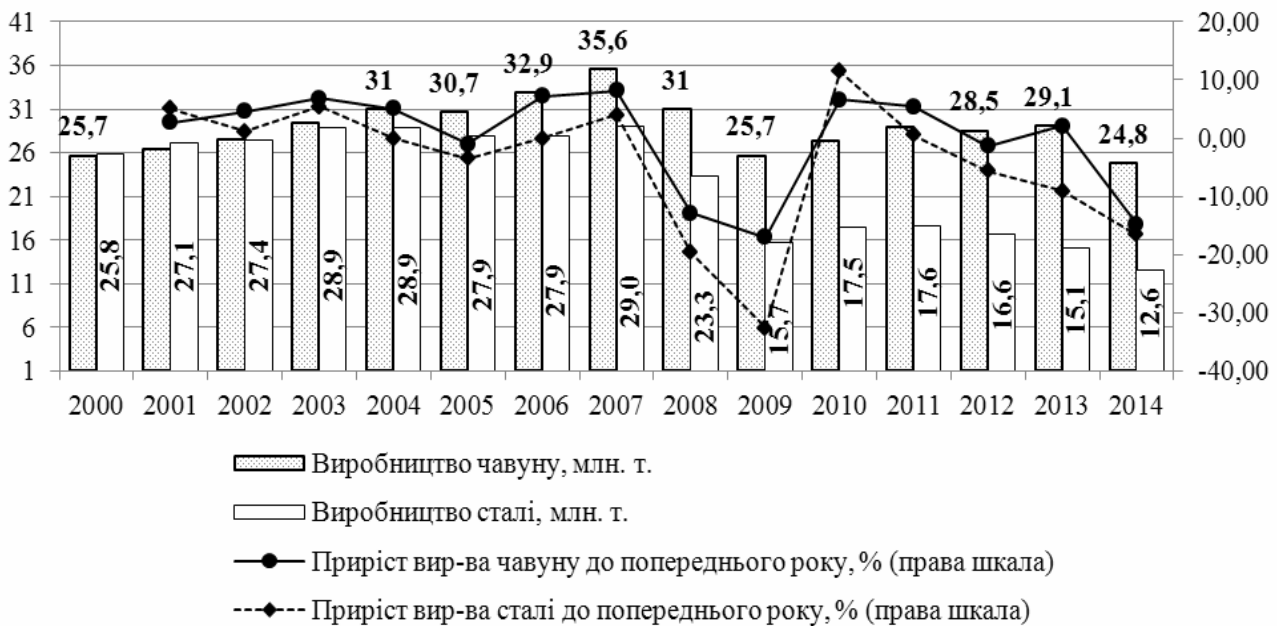

Рис. 5. Виробництво чавуну та сталі в Україні за 2000–2014 роки, млн. т. [складено за даними Державної служби статистики України [15]]

Згідно з початковими планами на 2014 рік, металургійні підприємства планували збільшити виробництво всіх видів продукції на 3–5,5 % порівняно з 2013 роком. Проте через бойові дії в Луганській та Донецькій областях підприємства періодично припиняли роботу у зв'язку з пошкодженнями ліній електропередачі чи браком сировини та коксу.

Крім того, на сьогодні не працюють Алчевський меткомбінат, Донецький електрометалургійний завод (ДЕМЗ) і Донецький металопрокатний завод (ДМПЗ).

Одним із чинників зниження виробництва чавуну та сталі є питання забезпечення сировиною. Основна сировинна база і виробничі потужності виявилися на окупованих та прилеглих до них територіях, тому головною проблемою стала логістика. Вона домінуватиме і нинішнього року. Крім того, для різного виду сировини проблеми поставок виявилися дещо різними. Наприклад, необхідну залізородну сировину (ЗРС) виробляють у Дніпропетровській та Полтавській областях [5].

Ще однією проблемою української металургії є запровадження квотування експорту металобрухту.

Так, у 2013–2014 рр. в Україні було запроваджено систему обмеження експорту металобрухту, який є сировиною для металургійної промисловості. Цілеспрямоване зменшення експорту металобрухту здійснено внаслідок квотування його обсягів під штучним гаслом підтримки металургійних підприємств України. Як наслідок, тільки у 2012–2013 рр. Україна недоотримала близько 400 млн дол. валютної виручки.

Прихильники системи квотування експорту металобрухту стверджують, що обмеження у такий спосіб експорту металобрухту підтримає металургію України. Подібне твердження є помилковим по суті і не відповідає дійсності. Для металургії ефект від обмеження експорту брухту такий самий, як у випадку, коли безнадійно хворому призначають знеболювальне. Металургійна галузь, на жаль, почала занепадати [4, с. 40–41].

Проблема полягає не в розподілі обсягів зібраного брухту між внутрішнім та зовнішнім ринками; вона є значно глибшою і ширшою та пов'язана з відсутністю балансу управлінських рішень на рівні держави для впровадження антикорупційних заходів [4, с. 49].

Машинобудування є основою технічного переозброєння країни. Від рівня розвитку машинобудівної галузі залежить стійкість та ефективність розвитку інших галузей і економіки України в цілому. Проте на сьогодні українське машинобудування відстає від розвитку галузі багатьох країн світу.

Проаналізуємо роботу галузі машинобудування у 2003–2014 роках на прикладі, виробництва вантажних автомобілів та автобусів (рис. 6). У 2014 році виробництво вантажних автомобілів порівняно з 2013 скоротилося на 40 % – з 2 до 1,2 тис. шт, а автобусів – на 62 %, тобто з 2,6 до 0,89 тис. шт. Загальноукраїнське скорочення випуску автобусів викликано насамперед обвалом їх виробництва корпорацією «Богдан Моторс». У цьому році вона перетворилася на аутсайдера, хоча донині була лідером ринку.

Більшість вироблених «Богдан Моторс» автобусів були середнього класу в модифікації А20. Цього року компанія планувала поставити на ринок 420 автобусів, у тому числі на експорт до Росії. Однак внаслідок військової кризи на сході України і торгових воєн з Росією ці плани змінилися – за перше півріччя завод виробив усього сім автобусів. Причиною зниження виробництва автобусів є так звана «техніка б/в». 7 тис. б/в автобусів було ввезено в Україну за останні три роки. За цей же час у країні виробили 9,7 тис. таких машин [6].

Щодо вантажних автомобілів потрібно зазначити, що у травні 2014 різко впав попит та продажі автівок. Аналітики пояснюють занепад авторинку сукупністю таких факторів: високі ціни на іномарки (через зростання курсу долара і євро), які наклалися на загальне падіння купівельної спроможності українців, а також погіршення ситуації на сході України.

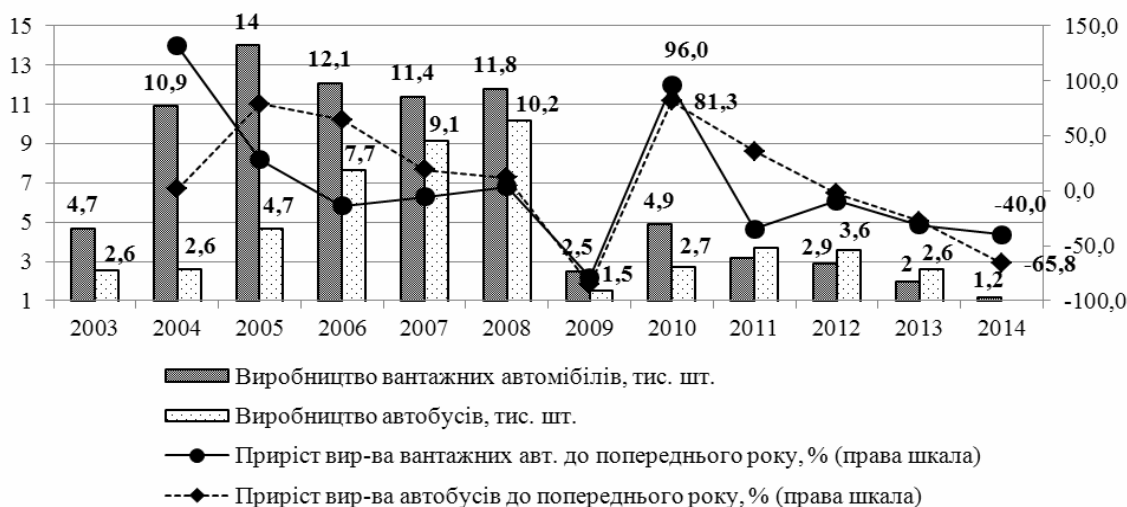

Рис. 6. Виробництво вантажних автомобілів та автобусів в Україні за 2000–2014 роки, тис. шт. [складено за даними Державної служби статистики України [15]]

Харчова промисловість є однією з головних галузей економіки країни, стратегічне значення її визначає участь у формуванні експортного потенціалу, гарантування продовольчої безпеки населення, взаємозв'язок з агропромисловим виробництвом. Продукція харчової промисловості займає вагомe місце у платіжному балансі нашої держави. Найбільша частка виробництва у харчовій промисловості припадає на виробництво борошна та молока.

Виробництво борошна в Україні є одним зі стратегічно значимих сегментів ринку, який завжди характеризувався високим рівнем державного регулювання. Щодо підсумків виробництва

пшеничного борошна у 2014 році, то порівняно з 2013 роком, обсяг виробництва зменшився на 12 %. Це пов'язано з тим, що у країні складна політична та економічна ситуація [9].

Молочне виробництво в Україні також демонструє тенденцію до спаду. За 2014 рік у господарствах усіх категорій було вироблено на 3,09 % менше молока, а саме 11 132,8 тис. т порівняно з 2013 роком (11 488,2 тис. т). Зменшення обсягів виробництва молока насамперед пов'язано із зменшенням кількості поголів'я рогатої худоби (рис. 8).

Рис. 7. Виробництво борошна та молока в Україні за 2003–2014 роки, тис. т. [складено за даними Державної служби статистики України [10]]

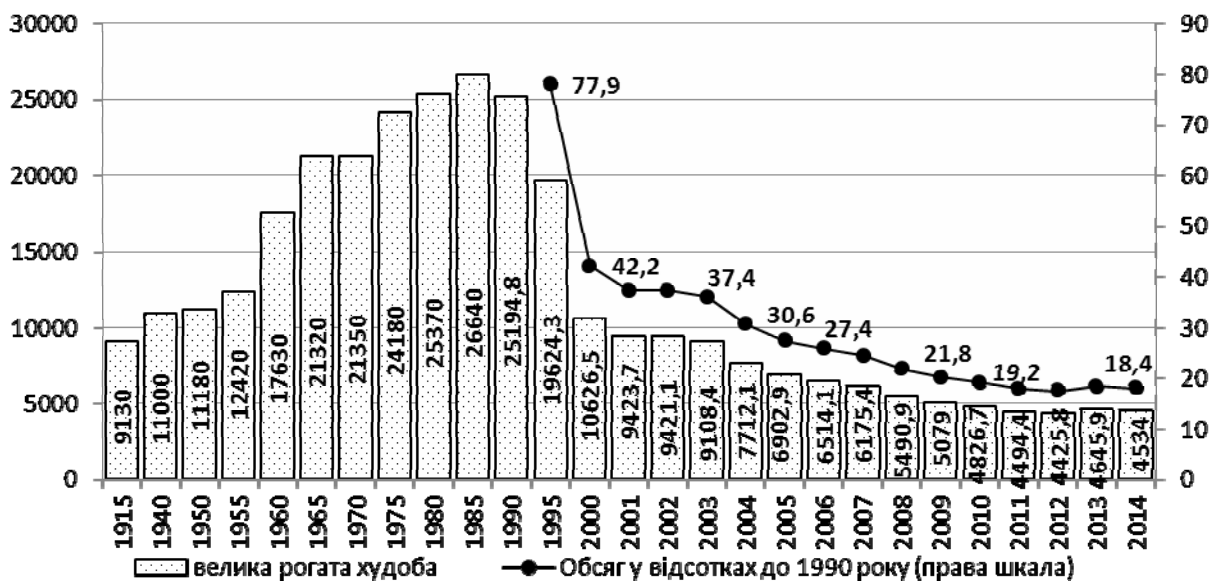

Рис. 8. Поголів'я рогатої худоби за 1915–2014 рр., тис. голів [складено за даними [13, 15]]

Кількість великої рогатої худоби у 2014 році зменшилася порівняно з 1990 роком у 5,5 рази і нині перебуває на рівні нижчому, ніж за часів Російської імперії.

Такий спад у сільському господарстві відбувається не тільки в тваринництві. Мова йде практично про всі види сільськогосподарської продукції.

ВИСНОВКИ

Отже, оцінюючи стан основних галузей промисловості України, потрібно зазначити, що практично в усіх галузях промисловості України спостерігаються негативні тенденції.

Вітчизняна промисловість (машинобудівна, видобувна) за останні роки не мала жодної перспективної розробки. Зміна організаційної структури промисловості призвела до того, що технологічні і технічні проблеми промисловості перейшли на внутрішньофірмовий рівень, причому з домінуванням економічних критеріїв.

Світова практика діяльності країн у кризових ситуаціях показує, що першочерговим заходом для відновлення економічного зростання в Україні повинно бути здешевлення кредитів для всіх суб'єктів господарювання. Для цього Національному банку України потрібно, подібно до своїх зарубіжних партнерів, знизити облікову ставку до нульового рівня. Водночас, законодавчо потрібно затвердити маржу комерційних банків за кредитними операціями 4–5 %. Тобто, при плановій річній інфляції потрібно також на рівні 4–5 % надавати кредити всім бажаючим під 10 % річних [3, с. 10].

Один з найважчих наслідків зниження наукового потенціалу галузей – фактичне усунення України від вирішення питань стандартизації, що вже призвело до залежності нашої країни від нормативно-технологічних документів країн, зокрема країн ЄС, які є конкурентами на зовнішніх та внутрішніх ринках. Більше того, міжнародна сертифікація і стандартизація перетворюється у інструмент тиску на вітчизняні підприємства з метою їх витіснення з європейського ринку.

В. Геєць пропонує для стійкого інноваційного розвитку створити Національну раду, відповідальну за правове забезпечення інноваційного та підприємницького аспектів промислової політики на основі пошуку рішень за участю влади, бізнесу і громадськості, із залученням експертів, учених політичних діячів [8, с. 22].

Для того щоб значно прискорити розвиток вітчизняного виробництва і позитивно вплинути на його технічний рівень, необхідно об'єднати зусилля вищих органів влади і відповідних промислових корпорацій. Насамперед потрібно відновити виробничо-експериментальну базу галузей, організовуючи для цього відповідні підрозділи при технічних вузах. Сучасне відставання настільки велике, що необхідно планувати на 10–15 років вперед, розвиваючи дослідження, і одночасно з нарощуванням наукового потенціалу підвищувати якість освіти. Це дасть змогу вирішити проблему

насичення галузі кваліфікованими інженерними і робочими кадрами.

У найближчій перспективі проблему насичення високоєфективним обладнанням та інструментом необхідно вирішувати в здебільшого завдяки імпорту або кооперації українських підприємств з провідними зарубіжними фірмами. У таких умовах здійснити ефективне технологічне і технічне переоснащення підприємств можливо лише за наявності системи кваліфікованого інженерного консультування, яку потрібно використовувати вже на стадії розгляду комерційної пропозиції або на стадії підготовки бізнес-плану.

Список використаних джерел

1. Амоша О.І. Стан, основні проблеми і перспективи вугільної промисловості України: наук. доп. / О.І. Амоша, Л.Л. Стариченко, Д.Ю. Череватський; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2013. – 44 с.
2. Бакер Т. Газодобыча в Украине // Энерго-эффективность и энергосбережение. – 2012. – № 8/9. – С. 44–51.
3. Борейко В.І. Причини та шляхи розв'язання сучасних економічних проблем України // Економіка, Фінанси, Право. – 2014. – № 4. – С. 8–10.
4. Мазур В.Л., Тимошенко М.В., Мазур С.В. Проблеми регулювання ринку брухту чорних металів в Україні / В.Л. Мазур, М.В. Тимошенко, С.В. Мазур // Економіка України. – 2014. – № 11. – С. 39–50.
5. Важкий метал: у 2015 році підйому галузі не передбачається [Електронний ресурс] // Forbes Україна – Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/business/1386242-vazhkij-metal-u-2015-roci-pidjomu-galuzi-ne-peredbachaetsya>
6. Виробництво автобусів скоротилося вдвічі [Електронний ресурс] // Портал бізнес-ідей – Режим доступу: http://business-tv.com.ua/news/virobnitstvo_avtobusiv_skorotilosya_vdvichi_vinni_viina_i_vvezenny_a_b_u_tekhniki-108.html.
7. Виробництво електроенергії та окремі техніко-економічні показники роботи електростанцій України за 2013 рік / Статистичний бюлетень Державної служби статистики України. – К., 2014. – 17 с.
8. Геєць В.М. Бар'єри на шляху розвитку промисловості на інноваційній основі та можливості їх подолання // Економіка України. – 2015. – № 1. – С. 4–25.
9. Громадська Спілка «Борошномели України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrmillers.com/tema/ukrajinskij-rinok-boroshna-taperspektivi-torgivli-na-svitovomu-rinku-chi-buti-sezonu-2014-15>.
10. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/sg/sg_ri_k/sg_u/tvar_u.html.
11. Добыча углеводородов. НАК Нафтогаз України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.naftogaz.com/www/3/nakweb.ru.nsf/0/386113CD276234E5C2257AD800281660?Expand=4&OpenDocument>.

12. Енергетична стратегія України на період до 2030 року / Міністерство енергетики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358>

13. Народное хозяйство СССР за 70 лет // Юбилейный стат. ежегодник / Госкомстат СССР. – М.: Финансы и статистика, 1987. – 766 с.

14. Потерянный год: добыча газа в Украине не развивается [Електронний ресурс] // Forbes Украина – Режим доступу: <http://forbes.ua/opinions/1385974->

[poteryannyj-god-dobycha-gaza-v-ukraine-ne-razvivaetsya](http://forbes.ua/opinions/1385974-poteryannyj-god-dobycha-gaza-v-ukraine-ne-razvivaetsya).

15. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

16. Статистичний щорічник України за 2013 рік / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm.